

UNIVERSITETET I OSLO

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet

Eksamen: KJM0200V – Organisk kjemi i naturfag - løsningsforslag

Eksamensdag: 1. juni 2018

Tid for eksamen: 09.00 – 13.00

Oppgavesettet er på 3 sider pluss 2 vedlegg.

- Vedlegg 1: Flervalgsoppgaver, s. 5 - 12
- Vedlegg 2: Periodesystemet, s. 13

Tillatte hjelpemidler:

- Godkjent kalkulator

Kontroller at oppgavesettet er komplett før du begynner å besvare spørsmålene.

Oppgave 1 teller 30 % av oppgavesettet. De resterende oppgavene teller likt.

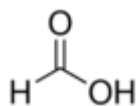
Oppgave 1

30 flervalgsoppgaver – Se vedlegg 1, avkrysses og legges ved besvarelsen.

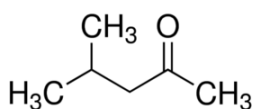
Oppgave 2

a) Tegn strukturformler for forbindelsene 1 – 3 og skriv systematisk navn for forbindelsene 4 – 6.

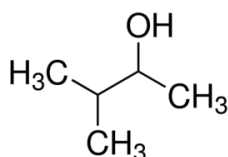
1. metansyre

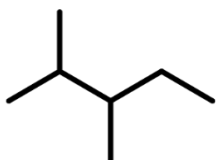
2. 4-metylpentan-2-on

3. 3-metylbutan-2-ol

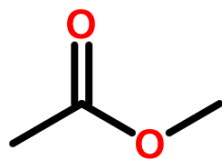

4.

2,3-dimetylpentan

5.

metyletanat (metylacetat)

6.

but-2-en (trans-but-2-en)

b) Til hvilken stoffgruppe tilhører hver av forbindelsene 1 - 6 fra oppgave 2a?

1. karboksylsyre
2. keton
3. alkohol
4. alkan (hydrokarbon)
5. ester
6. alken (hydrokarbon)

Oppgave 3

a) I forsøket «Likt løser likt» ser vi på hvordan ulike forbindelser løser seg i de to løsemidlene vann og parafinolje. I hvilket av de to løsemidlene forventer du at sølvnitrat, fast jod (I₂), propan-1,2,3-triol (glyserol) og heptan-1-ol løser seg best. Begrunn svarene dine.

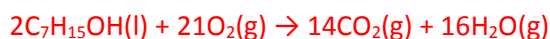
Sølvnitrat: Dette er en ioneforbindelse og løser seg derfor best i vann, som er et polart løsemiddel. Alle nitrater er lett løselige i vann.

fast jod: Er en upolar forbindelse, og løser seg derfor best i parafinolje, som er et upolart løsemiddel. Fast jod er svært lite løselig i vann.

propan-1,2,3-triol (glyserol): En treverdige alkohol med tre C-atomer i molekylene. Som en «tommelfingerregel» vil alkoholer med 1 – 3 C-atomer per OH – gruppe være godt løselige i vann, og da glyserol har én OH-gruppe per C-atom, løser stoffet seg best i vann.

heptan-1-ol: I denne alkoholen vil hydrokarbonkjeden være dominerende og stoffet løser seg best i parafinolje.

b) Vi tenner på heptan-1-ol og lar det brenne med tilstrekkelig oksygentilgang. Hva blir produktene i reaksjonen? Skriv balansert reaksjonslikning med tilstandssymboler.

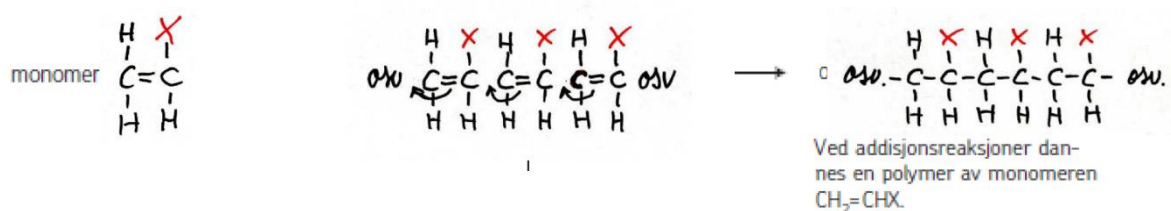

Oppgave 4

- Beskriv monomerer som kan brukes til å lage polymerer ved addisjonsreaksjon. Nevn to eksempler på polymerer som er laget ved addisjonsreaksjon.
- Beskriv monomerer som kan brukes til å lage polymerer ved kondensasjonsreaksjon. Nevn to eksempler på polymerer som er laget ved kondensasjonsreaksjon.

a)

Hvis det er en dobbeltbinding mellom to C-atomer i monermolekylene, kan de danne en polymerkjede ved addisjonsreaksjon. I denne reaksjonen brytes den ene bindingen i dobbeltbindingen i monomeren, og enhetene binder seg til hverandre med kovalente enkeltbindinger.

Eksempler på polymerer laget ved addisjonsreaksjoner er polyeten og polyvinylklorid.

b)

Kondensasjonspolymerer dannes av monomerer med en funksjonell gruppe i hver ende. Polyestere er laget av en disyre og en diol som monomerer. Polyesteren PET er laget av etan-1,2-diol og benzen-1,4-dikarboksylysyre.

Polyamider er laget av monomerene disyre og diamin. Nylon er et polyamid som er laget av heksan-1,6-disyre og heksan-1,6-diamin.

Oppgave 5

Kompetansemål etter 10. årstrinn:

Elevene skal undersøke hydrokarboner, alkoholer, karboksylsyrer og karbohydrater, beskrive stoffene og gi eksempler på fremstillingsmåter og bruksområder.

Kompetansemål etter 11. årstrinn:

Elevene skal gjøre rede for ulike bruk av biomasse som energikilde.

- Velg ett av kompetansemålene ovenfor og beskriv hovedtrekkene i et elevforsøk som du mener er godt egnet til å arbeide med hele eller deler av kompetansemålet. Forklar hvorfor du mener at elevforsøket er godt egnet.

Her vil mange ulike tilnærminger kunne gi uttelling.

Besvarelsen må inneholde

- Hovedtrekkene i et elevforsøk og en presisering av hvilken del av hvilket kompetansemål som dekkes.
  - En forklaring på hvorfor du mener at elevforsøket er godt egnet til arbeid med denne delen av kompetansemålet.
- b) Lag 3 læringsmål til forsøket du beskrev i a) som gjenspeiler det du mener det er viktigst at elevene lærer gjennom arbeid med forsøket. Begrunn valg av læringsmål.

Her vil mange ulike tilnærminger kunne gi uttelling. Det legges vekt på at læringsmålene er knyttet opp mot elevforsøket du har beskrevet i a) og at de er begrunnet.

Oppgave 6

Kompetansemål etter Vg 1:

Elevene skal gjennomføre enkle kjemiske påvisninger av næringsstoffer i matvarer og gjøre rede for observasjonene.

Ferdig eplekakemiks fra Toro inneholder følgende: hvetemel, sukker, egg, hevemiddel (bakepulver (natriumkarbonat, natriumdifosfat)), salt, vanillin. Kan inneholde spor av melk.

- a) Beskriv 4 ulike kjemiske påvisningsreaksjoner du kan gjennomføre på tørrvaren Eplekakemiks for å undersøke om den inneholder ulike næringsstoffer. For hvilke av testene forventer du positivt resultat? Begrunn svaret.

Tester som kan utføres på eplemiks:

1. Benedicts eller Fehlings test for reduserende sukkerarter: Forventer negativ test fordi miksen ikke inneholder noen reduserende sukkerarter. Vanlig sukker er ikke en reduserende sukkerart, og vil ikke kunne påvises med denne testen. Vi godtar hvis kandidaten argumenterer for at spor av melk kan gi positiv test pga laktose.
2. Biuret test for proteiner: Forventer positiv test fordi egg inneholder proteiner.
3. Påvisning av fett ved å ekstrahere med propan-2-ol og deretter tilsette vann for å felle ut fett: Forventer negativ test fordi ingen av ingrediensene inneholder betydelige mengder fett. Vi godtar hvis kandidaten argumenter for positiv test pga fett i egg og melk(spormengder).
4. Påvisning av stivelse med jodløsning: Forventer positiv test fordi miksen inneholder hvetemel som i stor grad består av stivelse (amylose og amylopektin). Det er amylose som gir positiv test med jod.

Andre tester som foreslås kan også bli godtatt

- b) Hvilke sikkerhetstiltak vil du iverksette for hver av de ulike testene du har beskrevet i a)?
Begrunn alle sikkerhetstiltakene du nevner.

Benedicts test:

Tiltak: Bruk vernebriller. Rester av løsningen må samles inn på restekanne for tungmetaller.

Begrunnelse: Benedicts løsning gir alvorlig øyeirritasjon, og er meget giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann.

Fehlings test:

Tiltak: Bruk vernebriller. Rester av løsningen må samles inn på restekanne for tungmetaller.

Begrunnelse: Fehlings væske er klassifisert som etsende og er meget giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann.

(Fehlings væske bør ikke brukes av elever i grunnskolen. Kan fortynnes med vann i forholdet 2 deler Fehlings væske og 3 deler vann. Fortynnet Fehlings væske gir alvorlig øyeirritasjon, men er ikke klassifisert som etsende).

Biuret test:

Tiltak: Bruk vernebriller. Rester av kobber(II)sulfatløsningen må samles inn på restekanne for tungmetaller.

Begrunnelse: Natriumhydroksidløsningen (0,5 – 2 %) gir alvorlig øyeirritasjon og over 2 % er løsningen klassifisert som etsende-. Kobber(II)sulfatløsningen er meget giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann.

(NaOH løsninger over 2 % bør ikke brukes av elever i grunnskolen siden disse er klassifisert som etsende).

Test for fett:

Tiltak: Bruk vernebriller, unngå bruk av åpen flamme.

Begrunnelse: Propan-2-ol gir alvorlig øyeirritasjon, og er en brannfarlig væske.

Test for stivelse:

Tiltak: Ingen sikkerhetstiltak nødvendig.

Begrunnelse: tynn jodløsning er vurdert ikke merkepliktig

Vedlegg 1 - Leveres inn sammen med besvarelsen

Kandidatnummer: _____

Eksamen i KJM0200V – Organisk kjemi i naturfag

Eksamensdato og tid: 01.06.2018, kl 09.00 – 13.00

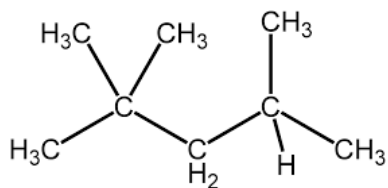
Oppgave 1 – 30 flervalgsoppgaver

Hvert spørsmål har ett riktig svar. Krysses det av på mer enn ett alternativ i et spørsmål, gis det 0 poeng for spørsmålet.

1. På fareetiketten står det nesten alltid FARE eller ADVARSEL i nærheten av farepiktogrammet. Hva kalles dette ordet?

- Fareord
- Sikkerhetsord
- Varselord
- Utropsord

2. Hva heter denne forbindelsen?

- 2,4,4-trimethylpentan
- 2-metyl-4-etylpentan
- 2,2,4-trimetylpentan
- oktan

3. Alle disse fire hydrokarbonene har 6 C-atomer i molekylene:

Ordne forbindelsene i en rekke etter økende antall H-atomer i molekylene.

- 3, 4, 2, 1
- 4, 3, 2, 1
- 3, 2, 4, 1
- 2, 3, 1, 4

4. Hvor mange forbindelser er strukturisomere med 2-metylpentan?

- 3
- 4
- 5
- 6

5. Hvilken forbindelse har fått FEIL navn?

- $\text{CH}_3\text{-CH}_2\text{-CH}_2\text{-NH}_2$ heter propan-1-amin
- $\text{CH}_3\text{-CH}_2\text{-COOH}$ heter propansyre
- $\text{CH}_3\text{-CH}_2\text{-COO-CH}_2\text{-CH}_3$ heter etylpropanat
- $\text{CH}_3\text{-CH}_2\text{-CH(OH)-CH}_3$ heter butan-3-ol

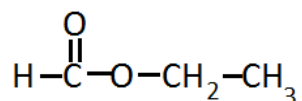
6. Hvilket utsagn er riktig om $\text{CH}_3\text{-CH=C(CH}_3\text{)-CH}_3$?

- finnes som en cis-forbindelse og en trans-forbindelse
- er et mettet hydrokarbon
- er et ugrenet hydrokarbon
- er en strukturisomer til pent-1-en

7. Nedenfor er gitt 4 par med organiske forbindelser. I hvilket par er forbindelsene IKKE isomere?

- 2,2,4-trimetylheksan og nonan
- propanal og propanon
- etanol og etansyre
- but-2-en og but-1-en

8. Hva blir dannet når denne esteren reagerer med vann?

- etansyre og metanol
- metansyre og etanol
- etansyre og etanol
- metansyre og metanol

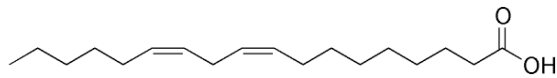
9. Forbindelsen $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{COOCH}_3$ kan dannes i en reaksjon mellom ...

- etansyre og etanol
- propansyre og metanol
- propansyre og etanol
- etansyre og metanol

10. En leppepomade

- inneholder vann og voks
- inneholder voks og fett
- inneholder polare stoffer
- er løselig i vann

11. Hvilket utsagn om denne fettsyren er FEIL?

- den er en flerumettet fettsyre
- den er en omega-6-fettsyre
- den omtales blant ernæringsfolk som C18:2
- den har formelen C₁₇H₃₃COOH

12. På laboratoriet har du latt spytt reagere med stivelse. Det var for å

- påvise stivelsen med jod
- lettere å få løst stivelsen i vann
- vise at enzymer i spyttet spalter stivelsen
- påvise stivelse med Benedicts løsning

13. Om vitamin D vet vi at ...

- mangel kan føre til engelsk syke (rakitt)
- det heter tiamin
- er løselig i vann
- har en rekke konjugerte dobbeltbindinger i molekylet

14. Hva er FEIL om de fire forbindelsene:

1. NH₂—CH₂—COOH
2. NH₂—CH(CH₂S)—COOH
3. NH₂—CH₂—CH₂—CH₂—COOH
4. NH₂—CH(CH₂COOH)—COOH

- i aminosyre 2 har aminogruppen formelen NH₂— og “syregruppen” formelen —COOH
- alle forbindelsene er aminosyrer i proteiner
- den spesielle R-gruppen i forbindelse 1 har formelen —H, og i forbindelse 4 har R formelen —CH₂—COOH
- aminosyre 2 er det mye av i hårproteinet keratin

15. I hvilken av de fire stoffene, som brukes som ingredienser i kosmetikk, finner vi esterbindinger?

- parafinolje
- kokosfett
- parafinvoks
- glyserol

16. Hva er riktig om trietanolamin?

- det er en sterk syre
- det er en svak syre
- det er en sterk base
- det er en svak base

17. Hva er riktig om de tre alkoholene?

- a) butan-1-ol
  - b) butan-2-ol
  - c) 2-metylpropan-2-ol
-
- i molekylformlene er det ni H-atomer
  - a) og b) er stereoisomere forbindelser
  - a) og c) er strukturisomere forbindelser
  - a) har lavere kokepunkt enn c)

18. Hvilket utsagn om reaksjonen mellom jod og stivelse er riktig?

- det er amylopektinet i stivelsen som reagerer med jodløsning
- jodløsningen inneholder bare vann og jod (I_2)
- trijodidioner passer inn i spiralen som amylosemolekylet danner
- bindingene mellom glukoseringene i amylosen er $1\alpha \rightarrow 6$

19. Når glukose reduseres til sukkeralkoholen sorbitol er det aldehydgruppen på C1 i glukose som reduseres til en alkoholgruppe. Hva er riktig formel for sorbitol?

- $C_6H_{12}O_6$
- $C_6H_{12}O_7$
- $C_6H_{13}O_6$
- $C_6H_{14}O_6$

20. Hvilket utsagn om stivelse er riktig?

- et annet navn på stivelse er amylose
- det er mye mer amylopektin enn amylose i stivelse
- alle bindingene i amylopektin er $\alpha 1 \rightarrow 4$
- amylopektin er en ugrenet polymer

21. Hvilken av løsningene er klassifisert som etsende?

- 4 % natriumhydroksidløsning
- Benedicts løsning
- 7 % hydrogenperoksidløsning
- 1 % natriumkarbonatløsning

22. Du har sølt konsentrert saltsyre på benken og vil nøytralisere sølet. Da er det best å bruke

- fast natriumhydrogenkarbonat
- fast natriumhydroksid
- 2 % natriumhydroksidløsning
- konsentrert ammoniakk

23. Reaksjonstypen der fett (triglyserid) blir dannet av glyserol og fettsyrer kalles ...

- syre-base-reaksjon
- hydrolyse
- kondensasjon
- addisjon

24. Hva er riktig om aminosyrer?

- de er upolare og ikke vannløselige
- i den enkleste aminosyren er R-gruppen bare et H-atom
- to aminosyrer reagerer til et dipeptid i en addisjonsreaksjon
- de er væsker ved romtemperatur

25. Vi sammenligner stivelse og cellulose. Hva er riktig?

- begge består av 1 polymer
- begge er rettkjedete/ugrenete polymere
- begge er polymere av beta-glukose
- begge har oksygenbroer mellom glukoseringene

26. Hvilket vitamin / hvilken vitamingruppe er løselig i vann?

- A
- B
- D
- E

27. Her er en liste med 6 vitaminer:

1. vitamin A, retinol
2. forløperen til vitamin A, β -karoten
3. vitamin B₉, folsyre
4. vitamin B₁, tiamin
5. vitamin D₃, kolekalsiferol
6. vitamin E, tokoferol

Endelsen i navnet på et vitamin forteller noe om den kjemiske oppbygningen. **Hvilket av utsagnene om strukturformlene til vitaminene 1-6 stemmer IKKE?**

- nr. 1, 5 og 6 har en –OH-gruppe
- nr. 2 har (mange) dobbeltbindinger
- nr. 3 har en –CHO-gruppe
- nr. 4 har en –NH₂-gruppe

28. Hvilket stoff er IKKE protein?

- insulin
- hemoglobin
- cystein
- keratin

29. I hvilket svaralternativ er forbindelsene rangert etter avtagende løselighet i vann?

- stearinsyre, glyserol, butan-2-ol, heksan-1-ol
- glyserol, butan-2-ol, heksan-1-ol, stearinsyre
- stearinsyre, butan-2-ol, glyserol, heksan-1-ol
- glyserol, heksan-1-ol, butan-2-ol, stearinsyre

30. Hva beskriver forsøket med å påvise proteiner best?

- får fin rød farge
- bruker saltsyre og kobber(II)klorid
- varmer opp blandingen
- bruker kobber(II)sulfat og natronlut

Vedlegg 2 - Periodesystemet

1s	1	2											13	14	15	16	17	18																	
	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> 1 H 1.008 hydrogen </div>																																		
2s	3 Li 6.941 litium	4 Be 9.012 beryllium											2p	5 B 10.81 bor	6 C 12.01 karbon	7 N 14.01 nitrogen	8 O 16.00 oksygen	9 F 19.00 fluor	10 Ne 20.18 neon																
3s	11 Na 22.99 natrium	12 Mg 24.31 magnesium	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	3p	13 Al 26.98 aluminium	14 Si 28.09 silisium	15 P 30.97 fosfor	16 S 32.07 svovel	17 Cl 35.45 klor	18 Ar 39.95 argon																
4s	19 K 39.10 kalium	20 Ca 40.08 kalsium	3d	21 Sc 44.96 scandium	22 Ti 47.87 titan	23 V 50.94 vanadium	24 Cr 52.00 krom	25 Mn 54.94 mangan	26 Fe 55.85 jern	27 Co 58.93 kobolt	28 Ni 58.69 nikkel	29 Cu 63.55 kobber	30 Zn 65.41 sink	4p	31 Ga 69.72 gallium	32 Ge 72.64 germanium	33 As 74.92 arsen	34 Se 78.96 selen	35 Br 79.90 brom	36 Kr 83.80 krypton															
5s	37 Rb 85.47 rubidium	38 Sr 87.62 strontium	4d	39 Y 88.91 yttrium	40 Zr 91.22 zirkonium	41 Nb 92.91 niob	42 Mo 95.94 molybden	43 Tc (98) technetium	44 Ru 101.1 ruthenium	45 Rh 102.9 rhodium	46 Pd 106.4 palladium	47 Ag 107.9 sølv	48 Cd 112.4 kadmium	5p	49 In 114.8 indium	50 Sn 118.7 tinn	51 Sb 121.8 antimon	52 Te 127.6 tellur	53 I 126.9 jod	54 Xe 131.3 xenon															
6s	55 Cs 132.9 cesium	56 Ba 137.3 barium	5d	57-71 Lantanoidene	72 Hf 178.5 hafnium	73 Ta 180.9 tantal	74 W 183.8 wolfram	75 Re 186.2 rhenium	76 Os 190.2 osmium	77 Ir 192.2 iridium	78 Pt 195.1 platina	79 Au 197.0 gull	80 Hg 200.6 kvikksølv	6p	81 Tl 204.4 thallium	82 Pb 207.2 bly	83 Bi 209.0 vismut	84 Po (209) polonium	85 At (210) astat	86 Rn (222) radon															
7s	87 Fr (223) francium	88 Ra (226) radium	6d	89-103 Aktinoidene	104 Rf (261) rutherfordium	105 Db (262) dubnium	106 Sg (266) seaborgium	107 Bh (264) bohrium	108 Hs (277) hassium	109 Mt (268) meitnerium	110 Ds (281) darmstadtium	111 Rg (272) røntgenium	112 Cn (285) copernicium	7p	113 Nh (284) nihonium	114 Fl (289) flerovium	115 Mc (288) moskovium	116 Lv (293) livermorium	117 Ts (294) teness	118 Og (294) oganesson															

4f	57 La 138.9 lantan	58 Ce 140.1 cerium	59 Pr 140.9 praseodym	60 Nd 144.2 neodym	61 Pm (145) promethium	62 Sm 150.4 samarium	63 Eu 152.0 europium	64 Gd 157.3 gadolinium	65 Tb 158.9 terbium	66 Dy 162.5 dysprosium	67 Ho 164.9 holmium	68 Er 167.3 erbium	69 Tm 168.9 thulium	70 Yb 173.0 ytterbium	71 Lu 175.0 lutetium
----	------------------------------------	------------------------------------	---------------------------------------	------------------------------------	--	--------------------------------------	--------------------------------------	--	-------------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------------	-------------------------------------	---------------------------------------	--------------------------------------

5f	89 Ac (227) actinium	90 Th 232.0 thorium	91 Pa 231.0 protactinium	92 U 238.0 uran	93 Np (237) neptunium	94 Pu (244) plutonium	95 Am (243) americium	96 Cm (247) curium	97 Bk (247) berkelium	98 Cf (251) californium	99 Es (252) einsteinium	100 Fm (257) fermium	101 Md (258) mendelevium	102 No (259) nobelium	103 Lr (260) lawrencium
----	--------------------------------------	-------------------------------------	--	---------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	------------------------------------	---------------------------------------	---	---	--------------------------------------	--	---------------------------------------	---